Aniversări literare
- Şincai în literatură -

Prof. univ. dr. ION BUZAŞI
Universitatea „1 Decembrie 1918," Alba Iulia

Se împlinesc, în luna februarie, 250 de ani de la naşterea lui Gheorghe Şincai; anul naşterii lui, 1754, coincide în mod fericit cu deschiderea Şcolilor Blajului, pentru înflorirea şi prosperitatea cărora s-a osîrdit ca puţini alţii, înnobilându-le cu prestigiul unei activităţi didactice de excepţie. În ***Elegia nobilului transilvănean George Şincai***, important document autobiografic, înşirând ce binefaceri a făcut pentru „*a naţiei cultură şi cinste*," pomeneşte şi Blajul, unde a venit „*ca să-nveţe tineretul*."

Trinitatea Şcolii ardelene (Micu, Şincai, Maior), atât de unită în idealuri şi program de acţiune, este, totuşi, puternic individualizată temperamental. Într-o frază energică, N. Iorga fixează aceste individualităţi: „… *blândul călugăr Samuil Clain, asprul muncitor fanatic Şincai şi cumintele alcătuitor de teorii Petru Maior.*" Dintre reprezentanţii Şcolii ardelene, Şincai are toate atributele unui erou de roman: „*Suflet năpraznic, învolburat de gânduri, năvalnic în simţire şi vijelios în acţiunile sale*" – cum îl caracterizează unul dintre biografii săi. Documentele publicate de revistele ***Vatra*** (1976) şi ***Manuscriptum*** (1978), privitoare la un episod dramatic din viaţa marelui cărturar, procesul intentat lui de episcopul Ioan Bob, în 1794, ar putea inspira pana unui romancier.

Şincai este glorificat mai ales în poezie. Puţin cunoscută este poezia lui G. Sion închinată ***Cronicii*** lui Şincai, care, în ciuda unui prozaism evident, subliniază cu precizie meritele naţionale ale operei majore a învăţătorului ardelean. Cronica lui Şincai – spune Sion – „*este un tezaur / Scump la tot românul cel adevărat*," pentru că „*Originea noastră e glorificată / Faptele antice lumei dovedesc / Ce au fost strămoşii noştri altădată / Şi ce merit are neamul românesc.*" În prezentarea lui Şincai, poeţii au fost atraşi de câteva momente din biografia dramatică a istoricului. Terminându-şi cronica, o supune, se ştie, spre aprobare cenzurii. Respinsă în termeni brutali, tradiţia orală a amplificat refuzul şi l-a încărcat cu vorbele memorabile: „*Opus igne, autor patibulo dignus est*" (Opera este bună de foc, iar autorul de furci). Acest episod este versificat în manieră populară, de un poet obscur, Aron Boca-

BDD-A19312 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:52 UTC)

Velchereanul, într-o „*cântare de jale*" la moartea lui Şincai: „*Că opera-i tare bună / Şi e demnă de foc mare / Iar autorul pre furci / Ar fi bun de spânzurare*." La Ion Brad, în ***Corifeul***, Şincai este apostrofat de cei „*ce-şi asmut şi câinii şi cenzura*": „*Unde Sisif, mai vrei să urci? E bună Cronica de foc! / Şi autorul ei de furci*!" Desaga în care marele prigonit îşi purta, în ultimii ani ai vieţii, ***Cronica***, revine adeseori ca termen de comparaţie în poezia contemporană. La Bazil Gruia, în poezia ***Ţărănci bătrâne prin oraş***, într-o analogie parţială: „*Parcă povara zărilor o poartă pe umeri şi desaga, / legendară nu numai prin Hronica dusă-n ea de marele Şincai*"; la Ioan Alexandru, imaginea sugerează un trecut transilvan plin de suferinţe şi visuri neîmplinite: „*Şi mai departe mulţimi fără de rând / Ţărani pe Câmpul Blajului departe…*" Adresându-se marelui poet, Alexandru motivează întârzierea gestului prin deosebirile Transilvaniei faţă de Moldova: provincie a luptei pentru libertate şi unitate naţională, care n-a avut multă vreme răgazul creaţiei artistice: „*Moldova este sfântă îmi spuneam / Ştefan şi Eminescu împreună / Eu ardelean cu suferinţa mea / Ce poate ea să ştie şi să spună*." În viziunea lui Alexandru, durerea cărturarului de a nu fi izbândit în lupta pentru dreptatea neamului său este sugerată prin aceeaşi imagine: „*Şincai muri cu gândul în desagi*!" Imaginea lui Şincai rătăcitor, purtându-şi proverbiala desagă cu ***Hronica*** în spate, apare şi în poezia lui Şt. O. Iosif, ***Şincai*** şi în alte poezii.

La Iosif (***Şincai***), cărturarul prigonit şi pribeag apare ca Dante, purtând, trudit de cale, „*gigantica sa operă în spate*." ***Hronica românilor*** … este, în viziunea poetului, un alt Infern, mai crunt şi mai plin de jale, „*căci toate-n el erau adevărate*!" Ion Brad, în ***Corifeul***, prezintă imaginea lui „*Şincai-iluminatul*," cărturarul luminist activând în două direcţii, pentru libertatea şi propăşirea neamului – coordonate ale programului Şcolii ardelene. Astfel, Şincai este „*marele iscoditor / De neamul românilor / Coborâtori de la Rîm, / De graiul prealimpede-al lor / Din care cu toţi coborâm / Printre ginţi trecătoare şi neamuri / Păstorindu-ne-acelaşi tărâm*." El este, de asemenea, inimosul director al şcolilor româneşti din Transilvania, autor a numeroase manuale, cărturarul ce s-a ostenit pentru luminarea neamului său. Imaginea este grandioasă: „*Şincai-iluminatul / E risipit printr-o mie de sate, / Pe abecedarele lui povârnit / Pentru el, lumina ochilor vii / Trebuia să se nască a doua oară / Cu literele năvălind în copii / Ca licuricii în noapte când zboară*." Balada lui ***Gheorghe Şincai*** de Teodor Murăşanu, publicată postum în ***Tribuna***, evocă episoadele mai dramatice din viaţa cărturarului, conturând imaginea unei biografii exemplare. Ioan Alexandru, în ***Imnul lui Gheorghe Şincai***, dă o extraordinar de puternică descripţie a portretului fizic al

BDD-A19312 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:52 UTC)

cărturarului, sugerând intense trăiri intelectuale: „… *La faţă supt / Coroana frunţii lui, / decât obrazul de două ori mai naltă, scoica / Urechii şlefuită blând / De atâtea zvonuri albe ce-o mănâncă / S-a subţiat în cap de diamant / Şi ţărna cărnii s-a uscat pe stâncă*." Emil Poenarul, în ***Clopote la zidirea lumii***, şi Violeta Zamfirescu, în poemul dramatic ***Şincai***, evocă scenic pe autorul ***Hronicii românilor***, în secvenţe remarcabile, îmbibate de patriotismul ardelean al eroului.

În 1870, George Bariţ, vorbind despre ***Gheorghe Şincai şi numele de român***, arăta răspândirea largă a ideii că „*Şincai ar fi fost român prea peste măsură înfocat*"; dar, după un tablou social-politic exact al epocii 1780-1840, autorul ***Părţilor alese din Istoria Transilvaniei*** ajungea, convingător, la încheierea că Şincai „*n-a putut fi mai puţin român şi mai puţin prompt de a sacrifica pentru un popor supus la torturi permanente* …" Literatura despre Şincai constituie o luminoasă metaforă a portretului spiritual conturat de George Bariţ.

Literary Anniversaries – Şincai in Literature

Abstract

Among the schoolars of Şcoala Ardeleană, Şincai has all the features of a literary character. In fact, he inspired most the poets, who glorify the national importance of his works. Among poets, we have to mention G. Sion, Aron-Boca Velchereanul, Ion Brad, Bazil Gruia, I. Alexandru, Şt. O. Iosif, T. Murăşanu, G. Bariţiu etc.

BDD-A19312 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:52 UTC)